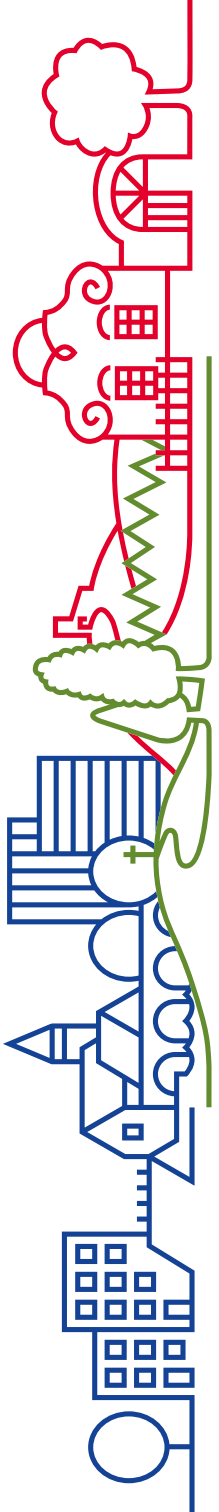
2026

Sborník mezinárodní konference Krajina Sídla Památky

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6443-8 (online)

PROSTOR PRO ŽIVOT

(ne)památky

Sborník mezinárodní konference Krajina Sídla Památky

OBSAH

Krajina

POSTSOCIALISTICKÉ ZEMĚDĚLSKÉ BROWNFIELDY JAKO (NE)PAMÁTKY KRAJINY STŘEDNÍ EVROPY *POST-SOCIALIST AGRICULTURAL BROWNFIELDS AS (NON-)MONUMENTS OF THE CENTRAL EUROPEAN LANDSCAPE*

Zdeněk Bílek 22

(NE)PAMÁTKA POLDI: INDUSTRIÁLNÍ AREÁL JAKO NOSITEL IDENTITY MĚSTA KLADNA *(NON)MONUMENT OF POLDI: INDUSTRIAL AREA AS A CARRIER OF THE IDENTITY OF KLADNO*

Adam Čermák 30

ASOCIATIVNÍ KRAJINA JAKO (NE)PAMÁTKA *ASSOCIATIVE LANDSCAPE AS A (NON-)MONUMENT*

Jiří Kupka 48

DIGITÁLNE ODKRÝVANIE HODNÔT KRAJINNEJ ARCHITEKTÚRY *DIGITAL UNCOVERING OF (NON)MONUMENTS: UTILIZING ARCHIVAL MAP VECTORIZATION TO IDENTIFY THREATENED LANDSCAPE ARCHITECTURE VALUES*

Bronislava Poljak Lamrichová, Attila Tóth 60

NEVYHLÁŠENÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY *UNREALIZED LANDSCAPE CONSERVATION AREAS*

Markéta Šantrůčková 74

KULTURNÍ KRAJINA VODNÍCH MLÝNŮ: HODNOTOVÉ ASPEKTY, VÝZVY A MOŽNOSTI *THE CULTURAL LANDSCAPE OF WATER MILLS: VALUES, CHALLENGES AND OPPORTUNITIES*

David Šťastný 84

VYSTĚHOVANÉ OBCE DRAHANSKÉ VRCHOVINY JAKO KRAJINA PAMĚTI *THE DISPLACED VILLAGES OF THE DRAHANSKO REGION AS A LANDSCAPE OD MEMORY*

Dana Vedra 100

Sídla

HODNOTY STAVEBNEJ SUBSTANCIE Z 20. STOROČIA BEZ PAMIATKOVEJ OCHRANY V MIKROREGIÓNE HORNÁ ORAVA *VALUES OF 20TH-CENTURY BUILDING STOCK WITHOUT HERITAGE PROTECTION IN THE HORNÁ ORAVA MICROREGION*

Filip Bránický 118

NEZTRÁCEJME HODNOTU *DO NOT LET HERITAGE VALUE BE LOST*

Martina Lehnertová, Matěj Kubina 130

SÍDLIŠTĚ JAKO (NE)PAMÁTKA ANEB PROČ CHRÁNIT SÍDLIŠTĚ *HOUSING ESTATES AS (NOT) HISTORIC SITES, OR WHY WE SHOULD PROTECT HOUSING ESTATES*

Hana Řepková 142

PLANÝRKA JAKO KRAJINA, KTERÁ SE CHRÁNÍ SAMA: VÍCEDRUHOVÁ ODOLNOST UVNITŘ MĚSTA *PLANÝRKA AS A SELF-PROTECTING LANDSCAPE: MULTISPECIES RESILIENCE INSIDE THE CITY*

Kateřina Singer 158

AKTIVITY PAMÁTKOVÉ PÉČE V UHELNÉM PODKRUŠNOHOŘÍ 60. A 70. LET 20. STOLETÍ A JEJICH POROVNÁNÍ S REALIZOVANÝMI ZÁMĚRY *HERITAGE CONSERVATION ACTIVITIES IN THE COAL-MINING REGION OF THE ORE MOUNTAINS IN THE 1960S & 1970S AND THEIR COMPARISON WITH IMPLEMENTED PROJECTS*

Mario Barra, Tomáš Efler **172**

ZÁNIKOVÉ FORMY TRADIČNÉHO STAVITEĽSTVA V 2. POLOVICI 20. STOROČIA *VANISHING FORMS OF TRADITIONAL BUILDING IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY*

Peter Brada **192**

HISTORICKÉ ETALONY MĚR A VAH VE VEŘEJNÉM PROSTORU *HISTORICAL STANDARDS OF MEASUREMENT AND WEIGHT IN PUBLIC SPACES*

Petr Cikrle **204**

HORSKÁ OKNA *MOUNTAIN WINDOW*

Milada Gabrielová **216**

MIZEJÍCÍ HAVÍŘSKÝ BRUSEL *THE VANISCHING MINERS' BRUSSELS STYLE*

Adam Guzdek **240**

ZÁCHRANA, UCHOVÁNÍ A PREZENTACE STAVITELSKÉHO DĚDICTVÍ V KARLOVÝCH VARECH *RESCUE, PRESERVATION AND PRESENTATION OF BUILT HERITAGE IN THE SPA TOWN OF KARLOVY VARY*

Karel Hamberger **256**

ADAPTIVNÍ ZNOVUVYUŽITÍ PAMÁTKOVĚ CHRÁNĚNÝCH ZÁMKŮ: LIMITY, PŘÍLEŽITOSTI A METODICKÝ RÁMEC OBNOVY *ADAPTIVE REUSE OF HISTORIC CASTLES: LIMITS, POTENTIAL AND FRAMEWORK*

Tereza Hladíková **274**

KULTÚRNA KRAJINA HORNÉHO HOREHRONIA: STODOLY AKO SEZÓNNE OSÍDLENIE V ŠUMIACKOM CHOTÁRI *CULTURAL LANDSCAPE OF UPPER HOREHRONIE: SEASONAL BARN SETTLEMENTS IN ŠUMIAC*

Daniela Hrabovská, Katarína Smatanová **292**

POSTAVENÉ PRE KULTÚRU: KULTÚRNE DOMY AKO DEDIČSTVO OBDOBIA 1948–1989 A OTÁZKY ICH BUDÚCNOSTI *BUILT FOR CULTURE: CULTURE HOUSES AS A LEGACY OF THE 1948–1989 PERIOD AND THE CHALLENGES OF THEIR FUTURE*

Tomáš Kadlec, Pavol Pilař **306**

VÝZNAM STAVEBNĚ-HISTORICKÉHO KONTEXTU SÍDLA A ODBORNÉ PÉČE O NECHRÁNĚNÉ STAVBY *THE IMPORTANCE OF THE ARCHITECTURAL-HISTORICAL CONTEXT OF SETTELMENTS AND PROFESSIONAL CARE OF UNPROTECTED BUILDINGS*

Lucie Majid, Martina Medvedeva **320**

REWILDING (NE)PAMIATOK: MEDZI INDUSTRIÁLNOU PRÍRODOU A SPRAVOVANÝM ROZPADOM *REWILDING OF (NON-)MONUMENTS: BETWEEN INDUSTRIAL NATURE AND CURATED DECAY*

Lucia Nováková, Silviu Miloiu **334**

RELIKTY PO TĚŽBĚ V KRAJINĚ. GEODATABÁZE A GEOVIZUALIZACE JAKO PROSTŘEDEK K OŽIVENÍ KULTURNÍ PAMĚTI ÚSTECKÉHO KRAJE *MINING RELICS IN THE LANDSCAPE. GEODATABASES AND GEOVISUALIZATIONS AS A MEANS OF REVITALIZING THE CULTURAL MEMORY OF ÚSTÍ REGION*

Monika Stará, Michal Horáček **346**

SMUTEČNÍ SÍNĚ DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ. ZACHOVAT NEBO BOURAT? *MOURNING HALLS FROM THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY. PRESERVE OR TEAR DOWN?*
Petr Svoboda, Martin Šolc, Renata Vrabelová **358**

OLDŘICH STEFAN – OBNOVA ANEŽSKÉHO KLÁŠTERA *OLDŘICH STEFAN AND (NON)MONUMENTS – VALUES AND INTERPRETATION*
Katarína Tomášiková **372**

ZA PLOTEM DRÁHY: SVĚT ŽELEZNIČNÍCH „NEPAMÁTEK" A JEJICH ŠANCE NA PŘEŽITÍ *BEYOND THE RAILWAY FENCE: THE WORLD OF RAILWAY 'NON-MONUMENTS' AND THEIR CHANCES OF SURVIVAL*
Jan Valehrach, Richard Svoboda, Miroslava Hruzíková, Matouš Horák **378**

ABSTRAKTY **394**

SUMMARY **402**

NEVYHLÁŠENÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY
UNREALIZED LANDSCAPE CONSERVATION AREAS

Šantrůčková Markéta

Výzkumný ústav pro krajinu, v. v. i.
Květnové nám. 391
252 43 Průhonice, Czechia

RNDr. PhDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.
marketa.santruckova@vuk.gov.cz

She studied geography and history at the Faculty of Science and the Faculty of Arts of the Charles University, and subsequently completed her doctoral studies in physical geography and geoecology at the Faculty of Science of the Charles University, with a dissertation on terrain changes in the designed landscapes of Jan Rudolf Černín. She has long been affiliated with the Landscape Research Institute, where she currently serves as Head of the Department of Cultural Landscapes and Settlements and Deputy Director for Research. She teaches at the Institute of Landscape Architecture at the Faculty of Architecture of the Czech Technical University in Prague and at the Institute of Garden and Landscape Architecture of the Faculty of Horticulture at Mendel University. She is an active member of the Czech Society for Landscape Ecology and Vice President of the International Association for Landscape Ecology. In her professional work, she focuses on historical cultural landscapes, their changes and the identification of their values, whether in Bohemia, Moravia or the Banat region. Another area of her research is the study of relationships between cultural and natural landscape values. Finally, since her doctoral studies, she has also been engaged in the study of historic gardens and parks, especially landscape gardens of the late 18th and 19th centuries.

DOI
10.13164/KSP.2026.074

Keywords: *Historical cultural landscape; heritage protection; landscape conservation areas; Czech Republic*

Abstract: *A historical cultural landscape is characterized by a close interconnection, indeed an interweaving of natural and cultural values, as it is the result of long-term human activity in the landscape and the gradual cultivation of the original natural environment. Consequently, it is threatened both by the intensification of human activities in the landscape, such as mining, (sub)urbanization, or intensive agricultural production, and by extensification and the withdrawal of human presence from the landscape. Issues related to cultural landscapes, the identification of their values, and the practical aspects of their protection are widely discussed in current literature. Methods are being developed for identifying and evaluating the features and structures of historical cultural landscapes, which carry their cultural and historical values and may also be subject to protection, whether within nature and landscape conservation or heritage conservation. In the Czech Republic, the cultural landscape is institutionally protected through heritage conservation, specifically by the possibility of designating so-called landscape conservation areas. At present, only 28 landscape conservation areas have been declared, and they are relatively small in area. The aim of this paper is to discuss, using the examples of the Kutná Hora region and Jemčinsko, the delineation of proposed landscape conservation areas, as well as possible additional forms of protection beyond the landscape conservation areas instrument. The analysis therefore includes proposed landscape conservation areas, whose list was obtained by combining the list published by O. Bašeová with information from the National Heritage Institute. The paper also discusses the advantages, as well as the limitations, of protecting cultural landscapes within landscape conservation areas.*

Úvod

Ochrana historické kulturní krajiny se odvíjí od identifikace jejích hodnot, které jsou ve velké míře vázány na zachovalé krajinné struktury, tradiční hospodářské postupy a využívání krajiny. Stavební objekty, ať se jedná o nápadné a velké stavby nebo o drobné památky, jsou sice významným doplňkem historické kulturní krajiny, ale samy krajinu netvoří. Jelikož kulturní krajina, která je odrazem vývoje společnosti, se neustále vyvíjí a mění **[1][2][3][4]**, můžeme za historické kulturní krajiny považovat ta území, kde zároveň byla krajina přetvořena lidskou činností v minulosti a intenzita současných změn krajiny je nízká. Na podobném principu byla vytvořena i Typologie historické kulturní krajiny ČR **[5]**, která identifikuje 34 typů historické kulturní krajiny, které se mohou na území ČR nacházet. Typologie vychází z tří kategorií (historických) kulturních krajin, jak je definovalo UNESCO – komponovaná, organicky vyvinutá a asociativní krajina **[6]**. Snaha společnosti tato území chránit pak vede k vyhlašování chráněných území s různým stupněm a účelem ochrany, ale zdaleka ne všechny typy historické kulturní krajiny jsou v současnosti nějak chráněny.

V České republice je kulturní krajina institucionálně chráněna jak památkovou péčí, tak ochranou přírody a krajiny, přičemž každá z těchto institucí má své specifické nástroje, které se více či méně doplňují nebo si i konkurují. Památková péče může vyhlásit památkovou zónu, což je „…historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty“ **[7]**. V současnosti je vyhlášeno 28 tzv. krajinných památkových zón (KPZ), jejichž účelem je chránit hodnoty volné historické kulturní krajiny. Vyhlášené KPZ jsou však plošně poměrně malé, navíc se některé z nich potýkají s nedostatečným povědomím o jejich hodnotách a slabostí legislativních nástrojů **[8, 9]**. Teprve v posledních letech začínají být vytvářeny plány ochrany i pro krajinné památkové zóny, které umožňují územně a dle předmětu ochrany diferenciovat výkon památkové péče a nastavit i pro laickou veřejnost srozumitelné limity a pravidla. První vlaštovkou je návrh plánu ochrany pro KPZ Náměšťsko **[10]**.

Kromě vyhlášených krajinných památkových zón existuje seznam několika desítek dalších lokalit, které by mohly mít potenciál být vyhlášeny krajinnou památkovou zónou **[11]**, nicméně k vyhlášení KPZ z mnoha důvodů nedošlo. Ať už to bylo proto, že některé lokality byly do seznamu zařazeny jako indikativní a návrhové a k pokusu prohlásit je KPZ nikdy vážně nedošlo, nebo proto, že byly přípravy v různém stádiu rozpracovanosti zastaveny, nejčastěji z důvodu nesouhlasu dotčených vlastníků a obcí.

V příspěvku budou představena dvě modelová území z výše uvedeného seznamu navrhovaných či uvažovaných krajinných památkových zón – Kutnohorsko a Jemčinsko. Kutnohorsko bylo vybráno jako příklad polyfunkční krajiny s významnými krajinnými hodnotami, z nichž mnohé jsou však již chráněny jinými nástroji památkové péče. Jemčinsko je naopak výrazně monofunkční krajinou, v níž však ona dominantní funkce lovecké krajiny je výrazně dochovaná. Zároveň jde o území významné i z hlediska ochrany přírody.

Datové soubory

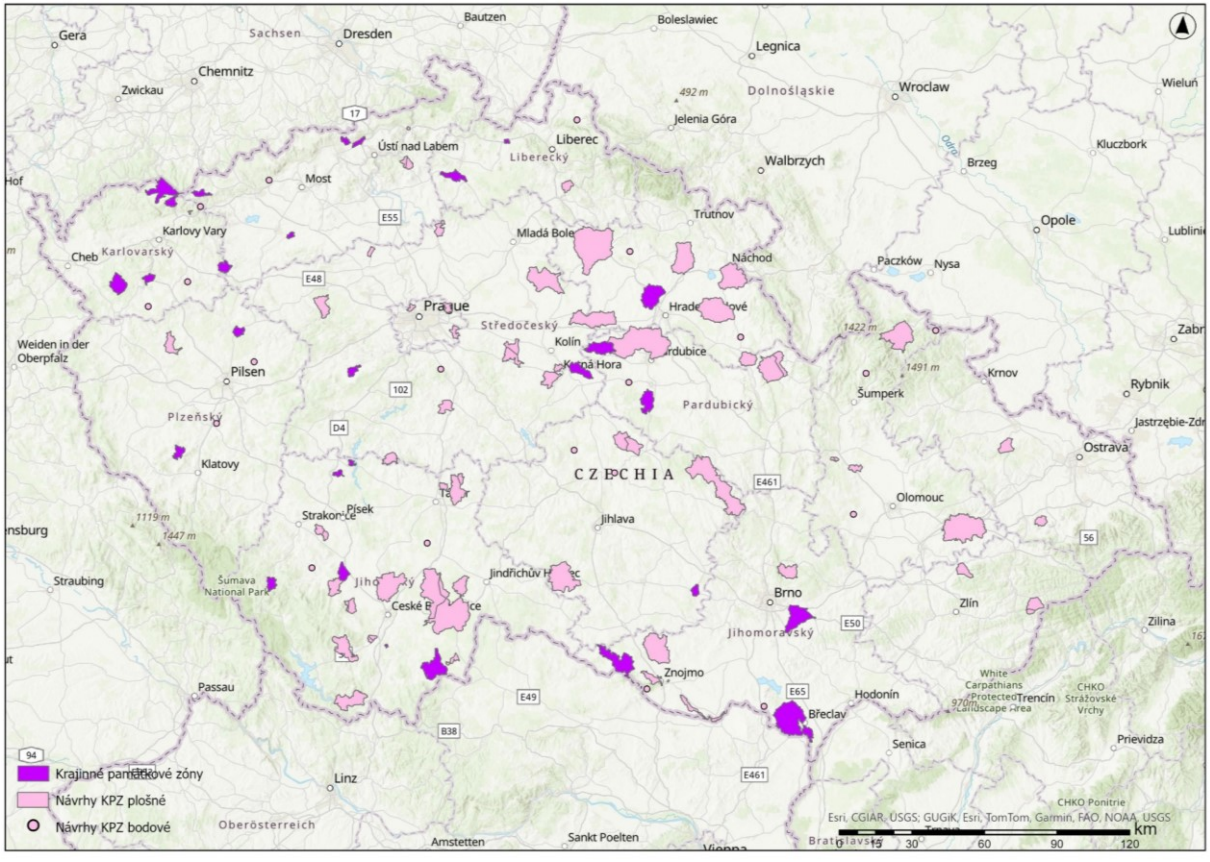
Krajinných památkových zón bylo do současnosti (2026) vyhlášeno pouze 28 o celkové rozloze 839 km^2. Krajinných památkových zón, které byly navrženy včetně vymezení jejich hranic, je 52 o celkové rozloze 2 845 km^2. Kromě toho bylo NPÚ navrženo ještě dalších 20 krajinných památkových zón, které nejsou přesně plošně vymezeny a jsou reprezentovány pouze definičním bodem. Nejvíce navržených KPZ je ve východních (kraje Královéhradecký, Pardubický a východ Středočeského) a jižních (Jihočeský kraj) Čechách.

Pro analýzu byly využity následující datové soubory:

— Seznam a vymezení stávajících krajinných památkových zón, dostupné prostřednictvím wms z geoportálu Národního památkového ústavu jakožto podklad pro tvorbu územně analytických podkladů (staženo 27. 2. 2026);

— Seznam a vymezení navržených krajinných památkových zón, poskytnuto Národním památkovým ústavem. Některé navržené památkové zóny jsou vymezeny plošně, jiné jen bodově. Data byla zkombinována, takže v případech, kdy bylo území vymezeno zároveň bodově i plošně, bylo analyzováno plošné vymezení navržené krajinné památkové zóny. V případech, kdy je k dispozici jen bodové vymezení bez přesných hranic, bylo pracováno s bodovým jevem.

Data byla zpracována v programu ArcGIS Pro.

Obrázek 1 – Mapa stávajících i navržených KPZ. (Zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka 1 – Vyhlášené krajinné památkové zóny. (Zdroj: vlastní zpracování)

Název KPZ	Hlavní kategorie krajiny	Kraj	Rozloha (km²)	Rok prohlášení
Území bojiště bitvy u Slavkova	Asociativní	Jihomoravský	67,68	1992
Lednicko - valtický areál	Komponovaná	Jihomoravský	143,98	1992
Osovsko	Komponovaná	Středočeský	13,38	1996
Žehušicko	Komponovaná	Středočeský	31,26	1996
Novohradsko	Komponovaná	Jihočeský	65,90	1996
Římovsko	Komponovaná/Asociativní	Jihočeský	1,27	1996
Orlicko	Komponovaná	Jihočeský	4,89	1996
Libějovicko-Lomecko	Komponovaná	Jihočeský	21,95	1996
Valečsko	Komponovaná	Karlovarský/Ústecký	18,13	1996
Chudenicko	Komponovaná	Plzeňský	16,57	1996
Plasko	Komponovaná	Plzeňský	14,07	1996
Lembersko	Komponovaná/Asociativní	Liberecký	3,29	1996
Zahrádecko	Komponovaná	Liberecký	25,71	1996
Území bojišť u Přestanova, Chlumce a Varvažova	Asociativní	Ústecký	8,69	1996
Území bojiště u Hradce Králové 1866	Asociativní	Královehradecký	64,37	1996
Slatiňansko - Slavicko	Komponovaná	Pardubický	37,77	1996
Náměšťsko	Komponovaná	Vysočina	10,96	1996
Čimelicko - Rakovicko	Komponovaná	Jihočeský	7,32	2002
Vranovsko-Bítovsko	Komponovaná	Jihomoravský	76,25	2002
Hornická kulturní krajina Abertamy-Boží Dar-Horní Blatná	Organicky vyvinutá	Karlovarský	52,20	2014
Hornická kulturní krajina Háj-Kovářská-Měděník	Organicky vyvinutá	Ústecký	12,63	2014
Hornická kulturní krajina Jáchymov	Organicky vyvinutá	Karlovarský	13,57	2014
Hornická kulturní krajina Krupka	Organicky vyvinutá	Ústecký	7,92	2014
Bečovsko	Komponovaná/Organicky vyvinutá	Karlovarský	12,49	2014
Kladrubské Polabí	Komponovaná/Organicky vyvinutá	Pardubický	45,71	2015
Kladská	Organicky vyvinutá	Karlovarský	38,82	2020
Žatecká chmelařská krajina	Organicky vyvinutá	Ústecký	5,48	2021
Pravětín – Skláře – Veselka	Organicky vyvinutá	Jihočeský	16,84	2024

Příkladová studie Kutnohorsko

Okolí města Kutné Hory můžeme označit za území koncentrovaných krajinných hodnot, z nichž některé jsou chráněny. Odráží se v něm dlouhodobé osídlení zdejší krajiny (hradiště Cimburk a Denemark), dominantní působení královského města Kutné Hory a dolování stříbrné rudy, ale nachází se zde i mladší typy krajiny, jako krajina ovocných sadů na Kaňku, turistická krajina či krajina kamenolomů v okolí Mezholez. Nechybí ani jednotky asociativních krajin. Některé typy krajiny spolu souvisí, ať již vznikly ve stejný čas a ze stejných či obdobných pohnutek, jiné se s nimi více či méně překrývají, ale bez vývojové souvislosti.

Obrázek 2 – Celkový pohled na město Kutná Hora a údolí Vrchlice. (Foto: A. Rudl, 2021)

Centrem území je bezpochyby samotné město Kutná Hora **[12]**. Na sever od něj se na svazích hory Kaňk a v okolí měst Kaňk a Gunta nachází krajina hlubinné těžby a krajina ovocných sadů, která zde vznikla po ukončení těžby. Kromě toho jsou v území další významné doklady kultivace krajiny. V roce 1798 si pozemky na Kaňku pronajalo novodvorské panství a Jan Rudolf Chotek je nechal osázet borovicemi, zejména vejmutovkami, a smrky. Vedle partií užitkového lesa zde byly založeny modřínové a lipové aleje a na začátku 19. století (asi 1814) zde bylo vystavěno empirové mauzoleum na památku kouřimského faráře M. J. Chodka a dalších obětí husitských válek. Památník je vsazen do čela mohyly, jejímuž vrcholu dominuje 7 m vysoký kamenný sloup. V 80. letech 20. století byly na mauzoleum přidány desky upomínající na havířské bouře z let 1494–96. Roku 1829 byla Jindřichem Chotkem na Kaňku postavena myslivna ve švýcarském stylu, která se na konci 19. století změnila v oblíbenou výletní restauraci. Jako výletní místo fungoval Kaňk i za první republiky, pak byla restaurace zavřena a objekt opět sloužil jako hájovna. V současné doby byl přestavěn a byl obnoven restaurační provoz a vznikla zde novostavba rozhledny.

Obrázek 3 – Pohled na sady a terasy u Gunty. (Foto: O. Malina, 2022)

Dalším významným územím, kam se koncentruje řada znaků historické kulturní krajiny a kde je možno vymezit několik jednotek, je údolí Vrchlice a Bylanky jižně od Kutné Hory. Také zde bylo významné dolování stříbra a vyskytuje se zde krajina hlubinné těžby. Údolí Vrchlice se pro svou malebnost stalo na konci 19. století oblíbeným výletním místem a můžeme zde vymezit turistickou krajinu, zároveň je to území spojené s významnými osobnostmi české literatury 19. století (J. Vrchlický, J. K. Tyl). Tok Vrchlice byl přehrazen vodní nádrží Vrchlice, ale jeho úpravy mají mnohem starší kořeny. Na Vrchlici v úseku mezi Bahýnkem a Sedlcem bylo několik desítek vodních mlýnů, z nichž většina zanikla (některé byly zatopeny při výstavbě přehrady, jiné zanikly při rozšiřování města Kutné Hory). Žádný z mlýnů již neslouží svému původnímu účelu, přesto se několik významných budov či jejich torz zachovalo nad Malešovem a pod hrází Velkého rybníka. S mlýny byly spojeny i další dochované znaky, jako vodní náhony, mostky a propusti. U Malešova se odehrála i jedna z větších bitev husitských válek

(7. června 1424). Vítězný Žižka a jeho husitští radikálové následující den dobyli Kutnou Horu a tím dál významně oslabili moc pražanů **[13]**. Nedaleko se pak nachází hrad Sion, kde byl roku 1437 poražen a zajat Jan Roháč z Dubé, což představovalo epilog husitské revoluce.

Obrázek 4 – Archeologické naleziště Bylany. Foto: M. Šantrůčková, 2021

V okolí vsi Bylany jižně od Kutné Hory se nacházelo rozsáhlé neolitické sídliště s mnoha fázemi, půdorysy dlouhých domů a tisíci sídlištních objektů, objevené v 50. letech 20. století. Bylanské sídliště je klíčovou lokalitou české prehistorické archeologie, má zásadní význam pro poznání období mladší doby kamenné a je významné i v evropském kontextu. Nejvíce nálezy je zastoupena kultura s lineární keramikou, sídliště ale pokračovalo i v kultuře s vypíchanou keramikou a v lengyelské kultuře. Na povrchu terénu dnes nejsou žádné stopy pravěkého osídlení pozorovatelné **[14] [15]**.

S aktivitami Františka Antonína Šporka v době, kdy vlastnil Malešovské panství, je spojen vznik komponované krajiny mezi zámkem Roztěž a vrchem Vysoká. Hlavním bodem kompozice byl zámek v Roztěži, od kterého se odvíjely kompoziční vazby, tj. pohledové linie, fyzické (průseky, alej, cesta) i symbolické vazby. Dalším významným prvkem kompozice byla kaple sv. Jana Křtitele na Vysoké (vysvěcena 1698), která byla orientována na kompoziční osu od zámku Roztěž. V ose byla ještě vložena hájovna (dnes patrné pouze základy) a klenutý kamenný mostek přes Vidický potok (dodnes existující) **[16][17]**.

Obrázek 5 – Zřícenina kaple na vrchu Vysoká. Foto: A. Rudl, 2018

Podle Typologie historických kulturních krajin ČR zde byly identifikovány následující jednotky **[18]**:

- Krajina města Kutná Hora
- Krajina hlubinné těžby Kutná Hora – Kaňk – Bylanka
- Krajina ovocných sadů Kaňk
- Krajina hradišť Cimburk – Denemark
- Krajina přehradních nádrží Vrchlice
- Turistická krajina údolí Vrchlice
- Krajina se vztahem k významné osobnosti J. K. Tyla a J. Vrchlického
- Krajina bojišť Malešov
- Krajina jiných významných historických událostí Sion
- Krajina kombinované kompozice Vysoká – Roztěž
- Krajina kamenolomů Miskovice

V případě Kutnohorska jsou klíčové prvky zdejší historické kulturní krajiny již chráněny jinými instituty památkové péče, např. jako městská památkové rezervace (Kutná Hora), archeologická naleziště, národní kulturní památky a kulturní památky, v případě zámku či komponovaných objektů i s jejich areálem. Klíčové prvky a jevy v krajině tak již jsou legislativně chráněny. Na druhou stranu město Kutná Hora plánuje rozvojové zóny zejména jižním směrem, kde je střet s kulturními hodnotami nejmenší. Zřejmě proto již nebyla krajinná památková zóna, která by představovala další vrstvu ochrany, vyhlášena.

Příkladová studie Jemčinsko

Jemčinsko se nachází v jižních Čechách a jedná se o loveckou komponovanou krajinu. Rozloha celého upraveného areálu je cca 2300 ha, z toho 2288 ha činí plocha obory včetně velkého rybníka Holná o rozloze 245 ha a 20 ha parkově upravené okolí zámku **[19, 20]**. Oboru nechal do podoby vhodné pro parforsní lovy upravit Jan Rudolf Černín mezi lety 1789 až 1791. Rozlehlý lesní celek byl pomocí soustavy 35 vzájemně téměř rovnoběžných a příčných průseků rozdělen na 118 obdélníkových či lichoběžníkových lečí. Několik průseků vedlo úhlopříčně na tuto soustavu, dělilo velké leče, vytvářelo hvězdicovité křížení některých cest a zároveň umožňovalo zkrátit si v případě potřeby cestu. Průseky, jejich křížení i leče dostaly svá jména. Na šestnácti významných křižovatkách (tzv. dostaveníčkách) se cesty rozšiřovaly a někde byla i odpočívadla. Řada průseků byla zároveň lemována alejemi, jež se dnes zachovaly jen ve skrovných pozůstatcích. Po dokončení obory a přestavbě zámku nechal Jan Rudolf Černín ještě upravit bezprostřední zámecké okolí do podoby malého krajinářského parku mezi zámkem a Nežárkou. Proslulé jemčinské hony, na které se sjížděli hosté z celé habsburské monarchie, trvaly přesně třicet let, od roku 1791 do roku 1821 **[21]**.

V roce 1822 se ale přehnala nad jemčinskými lesy větrná smršť, jejímž následkem vznikly katastrofální polomy, takže hony musely být zrušeny a již nikdy nebyly v předešlém rozsahu obnoveny. Zatímco uspořádání jemčinských lesů se ani po vichřici výrazně nezměnilo, neboť pravoúhlé členění průseky na jednotlivá oddělení bylo výhodné i pro lesnické hospodaření, výrazně se proměnilo druhové složení lesů. Vichřice způsobila nejen velkou spoušť ve stávajících, převážně starých porostech, ale ve svém důsledku i celkovou změnu hospodaření. V době obory pro parforsní hony byla Jemčina vyčleněna z hospodářských lesů a téměř vůbec se v ní dřevo netěžilo. To se po roce 1822 změnilo a v lese se začalo hospodařit tehdy běžnými způsoby, na konci 19. století se jemčinské lesy staly vzorovými (směřovaly sem lesnické exkurze) a probíhaly zde lesnické pokusy **[21]**.

Na jemčinskou oboru navazovaly další významné a částečně komponované lesní celky, schwarzenberská Kolenecká obora na západě a paarovská obora na panství Kardašova Řečice na severu.

Podle Typologie historických kulturních krajin ČR zde byly identifikovány následující jednotky:

— Krajina lesů a obor Jemčinsko

V případě Jemčinska je celé území navrhované krajinné památkové zóny již dlouhodobě v území chráněné krajinné oblasti Třeboňsko. Obecně je snahou, aby se památková péče a ochrana přírody a krajiny doplňovaly, nikoliv dublovaly. Proto nebylo Jemčinsko vyhlášeno krajinnou památkovou zónou.

Závěr

Krajinné památkové zóny jsou nástrojem památkové péče, který je uplatňován již 25 let a za tu dobu osvědčil svoji účinnost. Jako krajinné památkové zóny jsou většinou chráněny celky historické kulturní krajiny s významnými památkovými hodnotami. Zejména v posledních letech byly některé nové památkové zóny prohlášeny v souvislosti se zápisem dané krajiny na seznam světového dědictví UNESCO. Stávající krajinné památkové zóny však, i přes jejich postupně se rozšiřující počet, nejsou vyhlášeny na všech územích

s významnými památkovými hodnotami. Je to dáno i náročností výkonu památkové péče v památkových zónách, zejména v situaci, kdy se dosud neprosadil nově zaváděný institut plánu ochrany, který umožňuje stanovit přípustné činnosti v památkové zóně.

Obrázek 6 – Cesty a zbytky alejí v oboře. Foto: M. Šantrůčková, 2018

V praxi se v ochraně hodnot kulturní krajiny uplatňují i další nástroje nejen památkové péče, ale i ochrany přírody a krajiny a územního plánování. Z dalších nástrojů památkové péče jsou to zejména (národní) kulturní památky, jejichž areály mohou být v některých případech i dosti rozsáhlé, např. u zámků a zámeckých zahrad, a mohou zahrnovat významné výseky kulturní krajiny. Ochrana přírody a krajiny má pak, na rozdíl od památkové péče, významný nástroj v podobě obecné ochrany přírody a krajiny, jež se uplatňuje mimo jiné pomocí ochrany krajinného rázu. V rámci zvláštní ochrany přírody a krajiny jsou vyhlašovány i chráněné krajinné oblasti, které ze své definice jsou rozsáhlými územími s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení **[22]**. Byť dílčí zájmy mohou být rozdílné, je spolupráce památkové péče a ochrany přírody a krajiny a vzájemné doplňování a podporování se jednotlivých možností ochrany hodnot historické kulturní krajiny různými nástroji velmi žádoucí.

Poděkování

Příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu DH23P03OVV006 „Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn“, financovaného z Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI III), jehož poskytovatelem je MK ČR.

Citované zdroje:

[1] ANTROP, Mark. *Perspectieven op het landschap. Achtergronden om landschappen te lezen en te begrijpen*. Gent: Academia Press, 2010, 326 s.

[2] JANÁČ, Jiří, JELEČEK, Leoš, CHROMÝ, Pavel. LUCC in East Central and Southeast Europe post-communist countries frok 1960s to the end of the 20th century and its historic-geographical roots. *Acta Universitatis Carolinae Geographica*, 2010, 2, s. 19–30.

[3] JEPSEN, Martin Rudbeck et al.: Transitions in European land-management regimes between 1800 and 2010. *Land Use Policy*, 2015, 49, s. 53–64.

[4] BIČÍK, Ivan, JELEČEK, Leoš, KABRDA, Jan, KUPKOVÁ, Lucie, LIPSKÝ, Zdeněk, MAREŠ, Petr, ŠEFRNA, Luděk, ŠTYCH, Přemysl, WINKLEROVÁ, Jana. *Vývoj využití ploch v Česku*. Praha: Česká geografická společnost, 2010, 251 s.

[5] EHRLICH, Marek, PACÁKOVÁ, Božena, PAVLÁTOVÁ, Marie, SALAŠOVÁ, Alena, ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta, WEBER, Martin. *Typologie historické kulturní krajiny České republiky*. Praha: Národní památkový ústav, 2020, 132 s.

[6] Rössler, Mechtild. World heritage cultural landscapes: A UNESCO flagship programme 1992 – 2006. *Landscape Research*, 2006, roč. 31, č. 4, 333–353.

[7] Zákon č. 20/1987 Sb. zákon České národní rady o státní památkové péči (památkový zákon).

[8] KUČOVÁ, Věra, STROBLOVÁ, Lenka, WEBER, Martin. Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu v České republice prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (SWOT analýza). *Zprávy památkové péče*, 2013, roč. 73, č. 4, s. 340–346.

[9] KUČA, Karel (ed.). *Krajinné památkové zóny České republiky*. Praha: Národní památkový ústav, 2015, 511 s.

[10] VONDRÁČKOVÁ, Simona, KUPKA, Jiří, VOREL, Ivan, KUČA, Karel. *Plán ochrany Krajinné památkové zóny Náměšťsko*. Jihlava: Zadavatel Krajský úřad Kraje Vysočina, 2025.

[11] BAŠEOVÁ, Olga. Historicka krajina v evropskem kontextu. *Ochrana přirody*, 1997, roč. 52, s. 75–78.

[12] ŠTROBLOVÁ, Helena, ALTOVÁ, Blanka. *Kutná Hora*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, 567 s.

[13] HEJZELNA, Jan. *Památky královského horního městys Kaňku*. Kutná Hora: Kuttna, 2006, 108 s.

[14] SOUDSKÝ, Bohumil. *Bylany: osada nejstarších zemědělců z mladší doby kamenné*. Praha: Academia, 1966, 86 s.

[15] PAVLŮ, Ivan. *Společnost a lidé na neolitickém sídlišti Bylany*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2014, 143 s.

[16] FLEKALOVÁ, Markéta, KULIŠŤÁKOVÁ, Lenka. Landscape of Franz Anton von Sporck in Roztěž surroundings. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2014, roč. 62, č. 3, s. 451–465.

[17] KULIŠŤÁKOVÁ, Lenka, KUČERA, Petr, SALAŠOVÁ, Alena, FLEKALOVÁ, Markéta, MATĚJKA, Daniel, PAVLAČKOVÁ, Katarína, SEDLÁČEK, Jozef, VÍTOVSKÁ, Daniela, MATÁKOVÁ, Barbora, LACINA, Darek. *Metodika identifikace komponovaných krajin*. Brno: MENDELU, 2014, 190 s.

[18] ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta, DEMKOVÁ, Katarína, DOSTÁLEK, Jiří, KRAUSOVÁ, Vendula, MALINA, Ondřej, RIDL, Aleš, VÁVROVÁ, Věra, VOKOUN, Alois. *Identifikace jednotek a celků historické kulturní krajiny ve správním území ORP Kutná Hora a identifikace kulturně historických hodnot celku historické kulturní krajiny Uhlířskojanovicko. Specializovaná mapa s odborným obsahem*. Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i., 2022.

[19] PAVLÁTOVÁ, Merie, EHRLICH, Marek. *Zahrady a parky jižních Čech*. Praha: Nebe – Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2004, 416 s.

[20] HRADECKÝ, Adolf. *Stručná zpráva o historii krajiny, lidech a obcích Hatínu – Stajce – Jemčině od počátku osídlení až do poloviny dvacátého věku*. Hatín: obec Hatín, 2001, 239 s.

[21] ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta. *Krajinářská tvorba Jana Rudolfa Černína. Vznik a vývoj parků v Krásném Dvoře, Jemčině, Petrohradě a Chudenicích*. Praha: Karolinum, 2014, 313 s.

[22] Zákon č. 114/19992 Sb. zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny.

Historické diela krajinnej architektúry z 18. až 20. storočia predstavujú kľúčovú, no mimoriadne krehkú vrstvu kultúrnej identity strednej Európy. Aktuálna analýza registra pamiatkového fondu Slovenskej republiky však odhaľuje kritický nedostatok: pamiatková ochrana často vníma objekty krajinnej architektúry kompozície len ako sekundárnu kulisu, nie ako nositeľa pamiatkovej hodnoty. Mnohé unikátne diela tak ostávajú mimo systému ochrany a degradujú na úroveň neviditeľných (ne)pamiatok. Príspevok reaguje na tento deficit aplikáciou digitálnej vektorizácie archívnych podkladov. Táto metóda funguje ako digitálna archeológia – odkrýva vrstvy, ktoré sú v teréne už nečitateľné. Na základe komparácie dobových mápových dokumentov so súčasným stavom je možné identifikovať zaniknuté vegetačné plochy a kompozičné osi. Metodika tak neslúži len na dokumentáciu, ale poskytuje nástroj na objektivizáciu hodnôt a následnú kategorizáciu diel historickej krajinnej architektúry, čím prispieva k záchrane tohto dedičstva. Získané dáta a vektorové modely potvrdzujú, že digitalizácia umožňuje objektivizovať mieru zachovania pôvodnej kompozície a kvantifikovať krajinno-architektonické prvky. Hlavným záverom je, že takto získané informácie vytvárajú nevyhnutnú odbornú základňu pre proces pamiatkovej ochrany a koncepčnej obnovy. **(Strany 60–73)**

NEVYHLÁŠENÉ KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY

Markéta Šantrůčková

DOI: 10.13164/KSP.2026.074
Klíčová slova: Historická kulturní krajina; památková péče; krajinné památkové zóny; Česká republika

Pro historickou kulturní krajinu je typické úzké sepjetí, až prolínání přírodních a kulturních hodnot, neboť tato krajina je výslednicí dlouhodobého působení člověka v krajině a postupného kultivování původní přírodní krajiny. Proto je také ohrožena jak intenzifikací lidských činností v krajině, ať již se jedná o těžbu, (sub)urbanizaci nebo intenzivní zemědělskou výrobu, tak ale i extenzifikací a ústupem člověka z krajiny. Problematika kulturní krajiny, identifikace jejích hodnot i praktických otázek její ochrany je v současné literatuře poměrně hojně diskutována. Jsou rozpracovávány metody identifikace a hodnocení znaků a struktur historické kulturní krajiny, které jsou nositeli jejích kulturně historických hodnot a mohou být rovněž předmětem ochrany, ať již ze strany ochrany přírody a krajiny, nebo památkové péče. V Česku je kulturní krajina institucionálně chráněna památkovou péčí, konkrétně možností vyhlásit tzv. krajinnou památkovou zónu. V současnosti je vyhlášeno pouze 28 krajinných památkových zón, které jsou plošně poměrně malé. Cílem příspěvku je diskutovat vymezení chráněných či k ochraně navržených historických kulturních krajin, jichž je několik desítek, s ohledem na regionální diferenciaci České republiky. Do analýzy jsou tak zahrnuty stávající a především navržené krajinné památkové zóny, jejichž seznam byl získán kombinací seznamu publikovaného O. Bašeovou a informací z Národního památkového ústavu. **(Strany 74–83)**

KULTURNÍ KRAJINA VODNÍCH MLÝNŮ: HODNOTOVÉ ASPEKTY, VÝZVY A MOŽNOSTI

David Šťastný

DOI: 10.13164/KSP.2026.084
Klíčová slova: Vodní mlýn; kulturní krajina; přestavba; industrializace; adaptivní využití; průmyslové dědictví.

Kulturní krajina formovaná vodními mlýny představuje specifický typ antropogenně podmíněného prostředí, v němž se prolínají technické, hospodářské a přírodní procesy, které jako takové utvářejí obraz krajiny kontinuálně od jejich vzniku do období většinového přechodu provozů na jiný typ pohonu. I díky součinnosti výše zmíněných důvodů se mlýny společně a dalšími preindustriálními a industriálními provozy na vodní pohon v současné době často stávají vyhledávanými indentitárními institucemi v rámci sídelní zástavby a zároveň i aktivizačním prvkem místní komunity. To vše se odehrává v úzké návaznosti na komponovanou krajinu, která byla vytvářena na základě hospodářské činnosti a v současné době spoluvytváří specifický prostor skládající se z hydrotechnických staveb jako jsou náhony, retenční nádrže apod., technické zázemí mlýnů, přidružené provozy společně s patrnými terénními úpravami či charakteristickým cestním systémem. Tento specifický typ kulturní krajiny ovšem často na rozdíl od samotných mlýnů nepodléhá institucionální ochraně a z toho důvodu dochází k postupnému zániku kontextuální obrazu krajiny a paměti místa v daných mnohdy stavebně atraktivních lokalitách. **(Strany 84–99)**

VYSTĚHOVANÉ OBCE DRAHANSKÉ VRCHOVINY JAKO KRAJINA PAMĚTI

Dana Vedra

DOI: 10.13164/KSP.2026.100
Klíčová slova: nucené migrace; kulturní krajina; paměťová krajina; místa paměti; Drahanská vrchovina; Truppenübungsplatz Wischau (TÜP Wischau), Protektorát Čechy a Morava

Příspěvek interpretuje nucené vystěhování 33 obcí v oblasti Drahanské vrchoviny v letech 1940–1945, které bylo vyvoláno rozšířením stávajícího vojenského výcvikového prostoru u Vyškova (t. č. Truppenübungsplatz Wischau – TÜP Wischau), jako zásadní zásah do kulturní krajiny a sídelní struktury. Zdůrazňuje jisté místní specifikum, a to nikoli zaniklou krajinu, ale krajinu obnovy. Oblast byla sice obnovena a všechny postižené obce taktéž, současně se však zde vyskytují přetrvávající demografické a prostorové diskontinuity, které formovaly regionální identitu. Článek sleduje, jak se zkušenost nucené migrace proměnila z rodinné a komunikativní paměti do tzv. kulturní paměti materializované v krajině prostřednictvím pamětních míst, respektive ne-památek. Stěžejní část práce je vystavěna na několika příkladech paměťové krajiny – pamětních desek a křížů, sadbou alejí jako participativním krajinném značení zaniklých domovů a rodin, dále památníku Vítězná (Viktoria Höhe) jako proměnlivém a konfliktním místě paměti a kostele sv. Josefa v Senetářově jako prostoru paměti návratu a obnovy. **(Strany 100–115)**

Sborník 4. ročníku mezinárodní konference Krajina Sídla Památky
29. dubna 2026

Editor: Adam Guzdek (ORCID ID 0000-0003-1503-1566)

Autoři textů: Mario Barra, Zdeněk Bílek, Peter Brada, Filip Bránický, Petr Cikrle, Adam Čermák, Tomáš Efler, Milada Gabrielová, Adam Guzdek, Karel Hamberger, Tereza Hladíková, Michal Horáček, Matouš Horák, Daniela Hrabovská, Miroslava Hruzíková, Tomáš Kadlec, Matěj Kubina, Jiří Kupka, Martina Lehnertová, Lucie Majid, Martina Medvedeva, Silviu Miloiu, Lucia Nováková, Pavol Pilař, Bronislava Poljak Lamrichová, Hana Řepková, Kateřina Singer, Katarína Smatanová, Monika Stará, Petr Svoboda, Richard Svoboda, Markéta Šantrůčková, Martin Šolc, David Šťastný, Katarína Tomášiková, Attila Tóth, Jan Valehrach, Dana Vedra, Renata Vrabelová – **zveřejněné texty neprošly jazykovou a ani jinou korekturou**

Předmluva: Rostislav Niederle

Licence: CC BY-NC-ND 4.0

Grafická úprava: Adam Guzdek

Použité fotografie: Daniela Hrabovská (2025), Martina Lehnertová (2025), Milada Gabrielová (2024)

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA STAVEBNÍ

Vydalo Vysoké učení technické v Brně
Fakulta stavební, Ústav architektury, Ateliér obnovy památek a Ateliér urbanismu

Brno 2026

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6443-8 (online)

PROSTOR PRO ŽIVOT

KRAJINA SÍDLA PAMÁTKY

www.krajinasidlapamatky.cz

ISSN 3029-8245 (online)
ISBN 978-80-214-6443-8 (online)